

ПРОФЕСІЙНА МОБІЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГА ЯК ВИМОГА СЬОГОДЕННЯ

Олена Лущинська¹, Марія-Тереза Шоловій²

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Туган-Барановського, 7, Львів, Україна, UA-79005*

¹*olena.lushchynska@lnu.edu.ua;*

²*mariya-tereza.sholoviy@lnu.edu.ua*

Грунтовно досліджено феномен професійної мобільності педагогів, розкрито його сутність, значення та вплив на особистий розвиток, самореалізацію та професійний успіх освітян. Запропоновано результати теоретичного дослідження професійної мобільності педагога як наукової проблеми. На основі аналізу наукових джерел виокремлено динамічний характер професійної мобільності, що включає зміну професії, підвищення кваліфікації, зміну посади та місця роботи. Ці зміни можуть бути як внутрішньо-професійними, так і зовнішніми, зумовлюючись як власними прагненнями педагога до самовдосконалення, так і зовнішніми факторами, пов'язаними з розвитком освітньої системи, динамікою ринку праці, демографічними змінами тощо.

Висвітлено різні види професійної мобільності, зокрема горизонтальну та вертикальну, висхідну та низхідну. Також розглянуто критерії диференціації професійно-педагогічної мобільності особистості. З'ясовано важливість професійної мобільності для особистого розвитку педагогів, їхньої самореалізації та професійного успіху. Зазначено, що професійна мобільність відкриває перед освітянами нові кар'єрні можливості.

Наголошено на важливості особистісних якостей індивіда у формуванні професійної мобільності, зокрема, відкритості до нового, готовності до навчання, вміння працювати з інформацією. Також виокремлено комунікативні, презентаційні навички, стресостійкість та лідерські якості. На основі педагогічних досліджень розкрито сутність поняття професійної мобільності як важливої риси сучасного педагога, яка сприяє його професійному розвитку та успішності в роботі. Уточнено якості педагога, які сприяють успішній професійній мобільності.

Виокремлено необхідність педагога постійно оновлювати свої знання та навички, щоб бути конкурентоспроможним на ринку праці у сучасному світі, де інформація стає дедалі доступнішою, а технології розвиваються стрімкими темпами.

На основі проведеного опитування виокремлено й охарактеризовано фактори, які впливають на професійну мобільність педагогів. Запропоновано шляхи подолання низького рівня професійної мобільності педагогів.

Ключові слова: мобільність, професійна мобільність, педагог, освіта, особистісні якості педагога.

Постановка проблеми. У сучасному світі, де глобалізація та інтеграція стають дедалі більш виразними, люди мають бути постійно активними в соціальному просторі. Швидкі зміни змушують професіоналів у різних сферах швидко адаптуватися, гнучко взаємодіяти з різними системами та суб'єктами. Це, своєю чергою, веде до інтенсивного накопичення, поширення та використання інформаційних потоків. У таких умовах, педагогам зокрема, стає все більш необхідним уміння оперативно оновлювати та розширювати свої знання. Освіта, ґрунтуючись на якій відбувається інтелектуальний, духовний, фізичний і культурний розвиток особистості, стає найціннішим ресурсом. Її роль у визначенні конкурентоспроможності держави на довготривалий період стає все більш вагомим.

Сьогодні мобільність є однією з головних характеристик життя, дослідники з різних галузей науки все більше цікавляться цією темою. Це зумовлено інтенсифікацією та зростанням значимості мобільності для людини, соціальних груп, спільнот, а також для особистісного розвитку та розвитку людства загалом. Мобільність стає важливою характеристикою сучасного педагога, яка сприяє його професійному розвитку та успішності в роботі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематикою професійної мобільності педагога займалися науковці: Брижак Н. (професійна підготовка та мобільність учителів початкової школи); Галука О. (проблема мобільності педагогів); Тимченко О. (проблеми формування професійної мобільності майбутніх педагогів); Пріма Р. (професійна мобільність педагогів як наукова проблема); Фамілярська Л. (мобільність сучасного вчителя); Біда О. (професійна мобільність як фактор професійної успішності сучасного фахівця) та ін.

Мета статті – виконати теоретичний аналіз професійної мобільності як інтегрованого феномену.

Виклад основного матеріалу. Стрімкий розвиток сучасних технологій та динамічні зміни в усіх сферах життя суспільства ставлять перед системою освіти нові виклики. Це зумовлює необхідність модернізації освітніх процесів та адаптації педагогів до нових умов. У зв'язку з цим, професія педагога набуває нових рис та потребує від фахівців відповідного комплексу компетенцій. Сучасний педагог повинен володіти не лише ґрунтовними знаннями предмета, а й низкою особистісних якостей, які дадуть йому можливість ефективно виконувати свою роботу в мінливому середовищі. До якостей, якими повинен володіти вчитель, належать: креативність та інноваційність (здатність генерувати нові ідеї, шукати нестандартні рішення та використовувати сучасні методики викладання); гнучкість та адаптивність (вміння швидко реагувати на зміни, пристосовуватися до нових умов та використовувати різні підходи до навчання); відкритість до нових знань та

постійна самоосвіта (прагнення до постійного вдосконалення власних знань та навичок, володіння актуальними тенденціями в галузі методики викладання іноземних мов); комунікабельність та емпатія (вміння налагоджувати контакт з учнями різного віку та рівня підготовки, створювати сприятливу атмосферу на уроці, розуміти потреби та емоції учнів); стресостійкість та емоційна стійкість (вміння долати труднощі, зберігати спокій та самоконтроль у складних ситуаціях); відповідальність та організованість (чітке планування навчального процесу, вміння керувати часом та ресурсами, дотримання етичних норм педагогічної діяльності).

В Україні академічна мобільність учасників освітнього процесу має підтримку на державному рівні та регламентується Законом України “Про вищу освіту” [4], Постановою Кабінету Міністрів України від 12.08.2015 р. № 579 “Про затвердження Порядку реалізації права на академічну мобільність” [6].

Фамілярська Л. розуміє мобільність особистості як її адаптивну здатність, гнучкість та швидку реакції в умовах мінливої та непередбачуваної професійної діяльності. Ці якості розглядають як невід’ємні показники професійної та соціальної зрілості суб’єкта. Мобільність – це особлива властивість, що характеризує внутрішню готовність індивіда до якісних трансформацій [10, с. 18]. Також науковиця зазначає, що мобільність педагога визначається соціальними та особистісними чинниками; є результатом цілеспрямованого саморозвитку; є механізмом особистісної гнучкості та адаптації до змін в умовах професійного середовища; є умовою неперервності розвитку особистості.

Існують різні інтерпретації сутнісної характеристики феномену мобільності. Дослідниця Кіліченко О. розглядає мобільність у широкому сенсі як динамічну характеристику педагога, що містить: адаптаційну активність (здатність швидко адаптуватися до нових умов та змінювати свою діяльність відповідно до них); адаптаційну мобільність (готовність та здатність до змін статусу, категорії, до набуття нових професійних знань, умінь та навичок); саморозвиток (прагнення до постійного самовдосконалення та вдосконалення своїх педагогічних компетенцій); самоактуалізацію (реалізацію свого потенціалу та досягнення поставлених цілей); саморегуляцію (вміння самостійно організувати свою діяльність та контролювати її результати) [5].

Професійна мобільність педагогів – це динамічне явище, що охоплює широкий спектр змін у їхній трудовій діяльності. До неї належать:

- зміна професії: перехід до іншої педагогічної спеціальності, спеціалізації або виду діяльності;
- підвищення кваліфікації: поглиблення знань та навичок у рамках обраної професії;

- зміна посади: перехід на вищу посаду, розширення кола обов'язків або керівні посади;
- зміна місця роботи: перехід до іншого навчального закладу, району, міста чи країни.

Ці зміни можуть бути пов'язані як із внутрішньо професійними факторами, такими як бажання самовдосконалення, прагнення до кар'єрного зростання, так і із зовнішніми факторами, наприклад, змінами в освітній системі, демографічними змінами, економічними факторами [8].

Вивчення видів професійної мобільності дає змогу глибше зрозуміти та дослідити процес формування професійної мобільності. У праці Брижак Н. наведено результати порівняння досліджень видів професійної діяльності різних науковців, зокрема Хом'юк І., Латуші Н. та Дичківської І. Усі вищезазначені дослідники виділяють вертикальний та горизонтальний види професійної мобільності. Під горизонтальною мобільністю розуміють рівнозначний перехід без зміни соціального статусу. Вертикальну мобільність поділяють на висхідну та низхідну. Висхідну мобільність можна порівняти із кар'єрними сходинками (тобто, підвищення або пониження посади). Низхідна мобільність характеризується втратою соціального статусу (коли особистість перестає професійно розвиватися, покращувати свої знання, стежити за оновленнями та змінами у професійному полі) [2, с. 69].

Дослідження Біди О. свідчать про те, що такі критерії, як часовий аспект, суб'єкт мобільності, спрямування мобільності є загальними щодо диференціації професійно-педагогічної мобільності, проте вони не забезпечують усебічного, комплексного, системного визначення і вивчення цього поняття. Науковиця зауважує, що потрібно виділити специфічні критерії професійної мобільності, зокрема зміну професійних ролей, предметно-тематичні зрушення тощо. В контексті розгляду педагогічної професійної мобільності можна простежувати зміну ролей та функцій фахівця (від педагогічної до методичної, дослідницької, управлінської діяльності) [1, с. 19].

Досліджуючи питання професійного успіху індивіда через призму професійної мобільності, Біда О. виокремлює особистісні якості як здатність швидко вчитися новому, шукати нові можливості та подолати труднощі, оцінювати середовище та пристосовуватись до нього. Ці якості, безумовно, можуть сприяти успіху в різних сферах життя, включаючи професійну діяльність [1, с. 18].

На основі проведеного теоретичного аналізу виокремимо переваги професійної мобільності вчителів:

- професійний розвиток;
- кар'єрний ріст;
- особистий розвиток;
- зміна середовища.

Розглянемо більш детально переваги професійної мобільності. Мобільність сприяє професійному зростанню педагогів і надає вчителям можливість розширити свій досвід, ознайомитися з новими методиками викладання, попрацювати з різними учнями та колегами. Це може привести до удосконалення їхніх навичок, знань та педагогічної майстерності. Зміна місця роботи може відкрити нові можливості для кар'єрного росту. Вчителі можуть отримати шанс обійняти керівні посади, стати методистами або зайнятися науковою діяльністю. Мобільність може сприяти особистісному розвитку (розвитку нових навичок, таких як адаптивність, комунікабельність та кроскультурна компетенція). Зміна місця роботи може бути корисним досвідом для вчителів, які втомилися від рутини або хочуть нових викликів, а також відновлює мотивацію та зацікавленість у професії.

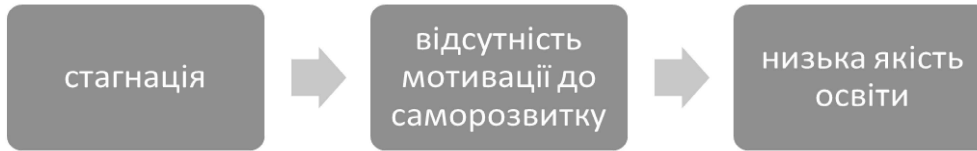
Проте результати досліджень показують, що рівень професійної мобільності вчителів в Україні є порівняно низьким з іншими європейськими державами. Більшість учителів (близько 70 %) протягом своєї кар'єри працюють у одному закладі освіти. Крім того, науковці визначають гендерний розрив: жінки частіше за чоловіків залишаються в професії і працюють в одному закладі протягом тривалого часу.

На основі проведеного опитування, у якому взяли участь 138 педагогів Львівщини, визначено фактори, що впливають на професійну мобільність:

- 1) зарплата;
- 2) умови праці;
- 3) можливості для розвитку;
- 4) особисті фактори.

Низька зарплата є одним із основних факторів, що стримують мобільність учителів. Водночас важливими є сприятливі умови праці. Велике навантаження, бюрократія та відсутність належної підтримки з боку адміністрації негативно впливають на мобільність. Відсутність можливостей для професійного розвитку та кар'єрного росту також є демотивуючим фактором. Сімейні обставини, місце проживання, вік та стан здоров'я теж можуть впливати на рішення вчителя змінити місце роботи.

Далі з'ясуємо, які можуть бути причини низької мобільності. Результати проведеного аналізу дають можливість зробити висновок про такі наслідки:

Низька мобільність учителів може призвести до стагнації в системі освіти. Вчителі, які не мають можливості змінювати місце роботи, можуть бути менш мотивовані до саморозвитку та впровадження інновацій. Це може негативно вплинути на якість освіти, яку отримують учні.

Висновки. Теоретичний аналіз наукових праць з професійної мобільності особистості підтверджують її вагомий вплив на політико-економічну сферу держави. Професійна мобільність сприяє як підвищенню добробуту окремих індивідів, так і загальному розвитку суспільства, розширюючи можливості для самореалізації та покращуючи умови життя. Цей процес є рушієм інновацій, оскільки стимулює розробку нових форм і методів навчання, потрібних для реалізації потенціалу учнів. Таким способом професійна мобільність перетворюється на основну компетенцію педагогів сучасної освітньої системи, що сприяє професійному успіху особистості загалом.

Підсумовуючи результати проведеного теоретичного аналізу, вбачаємо проблему у низькому рівні професійної мобільності. Для вирішення пропонуємо такі шляхи підвищення педагогічної мобільності: збільшення заробітної плати та покращення умов праці вчителів; забезпечення можливостей для професійного розвитку та кар'єрного росту; створення сприятливого середовища для інновацій та творчості; підтримка вчителів, які хочуть змінити місце роботи або отримати нову кваліфікацію.

Тему подальших наукових розвідок убачаємо в напрямі розкриття педагогічної сутності поняття задля глибшого розуміння феномену професійної мобільності педагогів.

---

1. *Біда О. А.* Професійна мобільність як фактор професійної успішності сучасного фахівця. Наукові записки [Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Серія : Педагогічні науки. 2019. Вип. 178. С. 17–21.

2. *Брижак Н.* Професійна мобільність як фахова якість майбутнього вчителя. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Педагогічна.

Соціальна робота. 2016. Вип. 1. С. 67–70. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2016_1_16 (дата звернення 13.04.2024).

3. Галука О. С. Соціальна мобільність педагога : сутність та зміст поняття. Педагогічний процес : теорія і практика. Серія : Педагогічна. 2019. № 1–2 (64–65). С. 29–36.

4. Закон України “Про вищу освіту”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 10.04.2024).

5. Кіліченко О. Професійна мобільність учителя початкової школи: курс лекцій, опорні схеми. Івано-Франківськ : ПНУ, 2017. 112 с.

6. Постанова Кабінету Міністрів України від 12.08.2015 р. № 579 “Про затвердження Порядку реалізації права на академічну мобільність”. URL: <https://www.kmu.gov.ua/pras/248409199> (дата звернення: 10.04.2024).

7. Пріма Р. М. Компонентно-структурний аналіз сутнісної характеристики феномена “професійна мобільність учителя”. Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова : зб. наук. праць. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2008. Вип. 8. С. 146–151.

8. Пріма Р. М. Професійна мобільність фахівця як наукова проблема. Педагогіка, психологія та медикобіологічні проблеми фізичного виховання і спорту. Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2008. № 1. URL: <https://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2008-01/08prmssp.pdf> (дата звернення: 10.04.2024).

9. Тимченко О. В. Професійна мобільність – один із критеріїв якісної підготовки майбутніх педагогів. Народна освіта : електронне наукове фахове видання. 2019. № 3 (39). URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5935 (дата звернення: 13.04.2024).

10. Фамілярська Л. Мобільність сучасного вчителя: теоретико-методологічний аспект. Педагогічний процес: теорія і практика. 2016. Вип. 4. С. 16–20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pptr_2016_4_5 (дата звернення: 10.04.2024).

References

12. Bida, O. A. (2019). Professional mobility as a factor in the professional success of a modern specialist. *Scientific notes [of Volodymyr Vinnichenko Central Ukrainian State Pedagogical University]. Series : Pedagogical sciences, 178*, 17–21.

13. Bryzhak, N. (2016). Professional mobility as a professional quality of the future teacher. *Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series : Pedagogics. Social work, 1*, 67–70. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2016_1_16 (access date: 13.04.2024).

14. Galyuka, O. S. (2019). Social mobility of the teacher: essence and content of the concept. *Pedagogical process: theory and practice. Series : Pedagogics, 1–2 (64–65)*, 29–36.

15. Law of Ukraine “On Higher Education” Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (access date: 10.04.2024).

16. Kilichenko, O. (2017). Professional mobility of the primary school teacher: a course of lectures, reference schemes. Ivano-Frankivsk : PNU.

17. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated August 12, 2015 No. 579 “On approval of the Procedure for the implementation of the right to academic mobility” Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/npas/248409199> (access date: 10.04.2024).

18. Prima, R. M. (2008). Component-structural analysis of the essential characteristics of the phenomenon “professional mobility of the teacher”. Scientific journal of the NPU named after M. P. Drahomanov : coll. of science works. Kyiv : Publication of the NPU named after M. P. Dragomanova, 8, 146–151.

19. Prima, R. M. (2008). Professional mobility of a specialist as a scientific problem. *Pedagogy, psychology and medicobiological problems of physical education and sports*. Kharkiv. national ped. University named after H. S. Skovorody. Kharkiv, 1. Retrieved from <https://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2008-01/08prmssp.pdf> (access date: 10.04.2024).

20. Tymchenko, O. V. (2019). Professional mobility is one of the criteria for quality training of future teachers. *Public education : electronic scientific publication, 3 (39)*. Retrieved from https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5935 (access date: 13.04.2024).

21. Familyarska, L. (2016). Mobility of the modern teacher: theoretical and methodological aspect. *Pedagogical process: theory and practice, 4*, 16–20. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/pptp_2016_4_5 (access date: 10.04.2024).

Стаття: надійшла до редколегії 16.04.2024

доопрацьована 28.04.2024

прийнята до друку 07.05.2024

TEACHER'S PROFESSIONAL MOBILITY AS A MODERN REQUIREMENT**Olena Lushchynska¹, Mariia-Tereza Sholovii²***Ivan Franko National University of Lviv,
Tuhan Baranovskoho Str., 7, Lviv, Ukraine, UA-79005*¹*olena.lushchynska@lnu.edu.ua;*²*mariya-tereza.sholoviy@lnu.edu.ua*

The article thoroughly investigates the phenomenon of professional mobility among educators, explaining its essence, importance, and impact on personal development, self-actualization, and professional success. It presents the results of a theoretical study on the professional mobility of teachers as a scientific problem. Based on an analysis of scientific sources, the dynamic nature of professional mobility is highlighted, which includes changing professions, advancing qualifications, and changing positions and workplaces. These changes can be both intra-professional and external, driven by educators' own desires for self-improvement and external factors related to the development of the education system, labour market dynamics, demographic changes, etc.

Different types of professional mobility are discussed, including horizontal and vertical, ascending and descending ones. The article also examines the criteria for differentiating professional-pedagogical mobility of individuals.

The importance of personal qualities in shaping professional mobility is highlighted, particularly openness to new experiences, readiness to learn, and the ability to work with information. Communication and presentation skills, stress resistance, and leadership qualities are also identified. Based on pedagogical research, the essence of the concept of professional mobility as a crucial characteristic of the modern educator, which promotes their professional development and success at work, is revealed. The qualities of an educator that contribute to successful professional mobility are specified.

The necessity for educators to continually update their knowledge and skills to remain competitive in the modern world's job market, where information is becoming increasingly accessible and technologies are developing rapidly, is highlighted.

The results of the survey of teachers in the Lviv region are presented. Factors affecting professional mobility are identified. Ways to overcome the low level of professional mobility of teachers are proposed.

Keywords: mobility, professional mobility, teacher, education, personal qualities of a teacher.